

Demografik Değişim: Suriye Rejiminin Zorla Yerinden Edilme Politikasının Amacı

Kasım 2020

Tanıtım

Kitlesel yerinden edilme, toplumlar için büyük bir trajedi haline gelmiştir. Çoğunlukla herhangi bir silahlı anlaşmazlığın doğrudan sonucu olarak doğar. Bu bağlamda Suriye bir istisna değildir.

Buradan yola çıkarak Suriye Kardeşlik Sosyalleşme ve Yardımlaşma Derneği (SACD), bir dizi kısa brifing ile zorla yerinden edilmenin Suriye toplumunun çeşitli bileşenleri üzerindeki etkisi ve onların yerinden edilmesinde farklı etken faktörlerin rolü ve hedeflerini inceleyecektir. SACD, bu analizlerin, arka planlarına ve zorunlu göç sebeplerine bakılmaksızın yerinden edilmiş yaklaşık 13 milyon Suriyelinin güvenli, gönüllü ve onurlu bir şekilde geri dönüşünü sağlamaya çalışan her türlü uygulanabilir çözüm için gerekli olduğuna inanmaktadır.

Suriye çatışmasına katılan tarafların çoğunun çeşitli şekillerle zorunlu yerinden etme konusuyla meşgul olduğu bir zamanda Suriye rejimi ve müttefikleri İran ve Rusya için 2011 yılından beri milyonlarca Suriyelinin zorunlu yerinden edilmesinin, yalnızca çatışmanın bir sonucu olmadığı açıktı. Bilakis, Beşar Esad'ın bizzat belirlediği stratejik hedefleri gerçekleştirmek için sistematik bir politikadır. Gündemi takip edenlere göre Suriye rejiminin bu suç politikasının temel amacı, rejime karşı ana tehdit olarak görülen ve 2006 yılı Uluslararası Dini Özgürlük Raporu'na göre çatışma öncesi nüfusun yaklaşık %74'ünü oluşturan Sünni Müslümanların çoğunluğunun hedef alınmasıydı. Buna rağmen¹, bu politikayı uygulamak için rejim, farklı gruplara ve kimliklere mensup Suriyelileri zorla göç ettirdi. Bu makale için görüşülen kişilerden biri, "Esad rejiminin yaptığı demografik değişim din temelli görünmüyor. Bilakis kendi destek toplumunu "Faydalı Suriye"sini inşa etmek için yöneticiye siyasi bağlılık ve sadakat temelinde tasarlamaktadır." dedi. Bunun yol açtığı yerinden edilme oranı ve politikanın sistematik olduğu gerçeği göz önünde bulundurulduğunda; bu sistematığın incelenmesinde bir boşluk olduğunu görüyoruz. Nitekim bu durum, bu politikaya yönelik uluslararası söylemi, sahada kalıcı bir durum haline getirmek amacıyla.

¹ Dini Özgürlük Raporu 2006 , <https://2009-2017.state.gov/j/drl/rls/irf/2006/71432.htm>

2016 yılında Esad, Faydalı Suriye'den bahsederken bu stratejinin hedeflerini açıkça ve alenen ifade etti. Ülkenin bu bölgesi, Esad'ın iktidarını sürdürmesi için gerekli coğrafi ve demografik önemi taşıyan bölgedir. Bu bölgede stratejik öneme sahip olduğu düşünülen alanlarda konuşlanmış ve kendisine sadık insanlar yaşamaktadır. Bu hedefi gerçekleştirmek için Suriye rejimi, bugüne kadar çeşitli biçimlerde devam eden bir zorla yerinden etme ve zorla mübadele kampanyası başlattı.

Zorla yerinden etme yöntemleri; kitlesel tutuklamalar, işkence ve reform taleplerini dile getiren insanlara gözdağı verme arasında değişiyordu. Suriye rejimi bununla yetinmeyerek sivil nüfusa kimyasal saldırılar ve altyapının tahrip edilmesi de dahil olmak üzere kuşatma ve rastgele saldırı politikasını kullandı. Buna ek olarak zorla göç ettirilmiş kişilerin arazilerine ve mülklerine el konulmasına izin veren mevzuatlar çıkararak önlemler aldı; dönüşlerini engelledi; yabancı milis unsurlarının ve ailelerinin Suriye vatandaşlığı almalarını kolaylaştırdı.

İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün İdlib'e yönelik zorla göç ettirme politikasının bir parçası olan saldırıların detaylarıyla belgelendiği son raporunda bu politika, bu makalenin yazıldığı tarihe kadar süregelmektedir: "İdlib saldırısının sonuçlarından biri kitlesel yerinden edilme oldu. Birleşmiş Milletler'e göre, bu raporun kapsadığı dönemde İdlib genelinde yaklaşık 3 milyon insanın neredeyse 1,4'ü evlerini terk etti. Birçoğu, yerleşim bölgelerine tekrarlanan saldırılar nedeniyle ya da bölge Suriye rejim güçleri tarafından geri alınırca kötü muameleden korktukları için kaçtıklarını söyledi. Suriye-Rus ittifakının askeri hedeflerin olmadığı yerleşim yerlerinde sivil altyapıya tekrar tekrar saldırması, bu saldırıların hukuksuz ve kasıtlı olduğuna işaret etmektedir. Belki de amaç, yerel halkı kendi geçim araçlarından yoksun bırakmak, sivil halkı kaçırmaya zorlamak, Suriye kara kuvvetlerinin toprak kontrolünü kolaylaştırmak veya yalnızca zafer elde etmenin bir yolu olarak sivil halk arasında korku salmaktır. İnsan Hakları İzleme Örgütü raporuna göre, Suriye-Rus ittifakının bu hedeflere uluslararası hukuka pek aldırmandan ulaşmayı amaçladığı açıktır²."

Hedeflenen bölgelerde rejim tehdidi olarak görülen nüfusu kalıcı olarak ortadan kaldırmak için, zorla yerlerinden edilmelerinin ardından tahliye edilen bölgeleri yabancı milisler ve Suriye rejimine sadık olduğu

---

2 İdlib'de Yaşamı Hedef Alıyorlar: Sivil Altyapıya Yönelik Suriye ve Rusya Saldırıları İnsan Hakları İzleme Örgütü (HRW) Raporu, Ekim 2020 <https://www.hrw.org/report/2020/10/15/targeting-life-idlib/syrian-and-russian-strikes-civilian-infrastructure>

düşünülen dini grup mensuplarıyla doldurma kampanyası gelmektedir. Bu gruplar temel olarak, İran'a bağlı Şiiler ve çoğunluğu Beşar Esad'a sadık olan Alevilerdir. Diğer deneyimlere baktığımızda, Bosna Hersek'te ve başka yerlerde görülen bu politikaların, eski demografik çoğunluğu veya bir kısmını kalıcı olarak ortadan kaldırarak hükümdara sadık bir nüfus yapısı oluşturma yoluyla yeni bir gerçeklik yaratmayı amaçlayan etnik temizlik politikalarına çok benzediğini görmekteyiz.

Bu analiz, bu politikaların bazı temel unsurlarına ışık tutmayı ve zarar gören Suriye toplumu üzerindeki etkisini açıklamayı amaçlamaktadır.

Faydalı Suriye'de Demografik Değişimi Güçlendirme Araçları

Kitlesel Tutuklamalar ve Güvenlik Hamleleri

2011'de Suriye'deki barışçıl hareketin ilk günlerinden beri insanlar reform ve onur talep etmek için Suriye şehirlerinin sokaklarına akın ettiğinde Suriye rejimi, kitlesel tutuklama, zorla saklama, işkence ve aileleriyle birlikte rejim karşıtı duygulara sahip olduğundan dolayı şüphelenilen herkesi hedef alma politikasına başvurdu. Yerinden edilmenin nedenleri ve geri dönüş koşulları hakkındaki temel araştırma raporumuz "Biz Suriye'yiz"³ e göre bu, rejim tarafından kontrol edilen bölgeleri terk eden insanların %90'ından fazlasının yerinden edilmesine neden olan bir güvensizlik hissine yol açtı. Bu nedenler çeşitli güvenlik tehditlerini kapsamaktaydı: Tutuklanma korkusu, güvenlik servislerinin sınırsız yetkisi, hukuk üstünlüğünün olmaması ve zorunlu askerlik. Çatışma yılları boyunca rejim kontrolündeki bölgelerden göçün en önemli nedeni güvenlik servislerinden duyulan korkuydu. Ankete katılan kişilerin %96'sı 2011'de, %94'ü 2018'de yerinden edilme nedeni olarak bunu belirtti. Suriye rejiminin kontrolünün genişlemesine rağmen güvenlik koşulları bozulmaya devam etti.

Sistemik kuşatma, açlık ve yıkım:

Şehir şehir, ilçe ilçe, insanlar zalim Suriye rejimine karşı ayaklandığında bu alanlar, aralıksız bombardımandan sonra sistemik olarak enkaz haline getirildi. Bu sivil bölgelerin vatandaşları kimyasal da dahil her türlü silahla açlığa ve ölüme maruz bırakıldı. Bu politikanın nihai amacının sadece askeri işgal olmadığı açıktı. Aynı zamanda bu bölgelerdeki sakinleri fiziksel yıkım veya zorla yerinden etme yoluyla kalıcı ve nihai olarak sınır dışı etmektir. Öldürmedeki bu sonu gelmeyen, kasıtlı vahşetin amacı, insanları evlerini ve mallarını terk etmek zorunda bırakmak ve bununla beraber geri dönmeleri için herhangi bir arzu veya umudu ortadan kaldırmaktır. Geri dönme arzusu varsa bile, rejimin politikası evleri yıkmayı ve bu alanları yaşanmaz hale getirecek kadar altyapıyı yok etmeyi amaçladı. Suriye rejimi, yeni ayrımcı yasalara göre yeniden inşa etmeyi

³ SACD, "Biz Suriye'yiz" Raporu, Temmuz 2020 <https://syacd.org/ar/we-are-syria/>

kabul etmedikçe mülk sahiplerinin ve sakinlerinin çoğunun mülk ve barınma haklarını elinden alacak ve yerinden edilmelerini kalıcı hale getirecektir. Bu senaryolar Eski Humus, el-Vair Mahallesi, Doğu ve Batı Guta, Kalamun, Muadamiya, Kudsiye, el Kuseyr, Doğu Halep, Şam'daki Cobar Mahallesi⁴, İdlib kırsalı, Hama ve diğerlerinde görülmüştür. Faydalı Suriye planının gerçekleştirilmesi için rejimin tasarrufu altında arkalarında ülkenin geniş topraklarını bırakarak evlerini terk eden yüz binlerce kişi ya komşu ülkelere ya da Suriye'nin kuzeyine yerleşti.

Topraklara El Koyulması ve Binaların Yıkımı

Suriye rejiminin kullandığı en yaygın yöntemlerden biri, Faydalı Suriye olarak kabul edilen bölgelerdeki arsa ve mülklerin asıl sahiplerinin yerinden edilmesidir. Bu, ayrımcı yasalar ve kararnameler yoluyla gerçekleştirilir. 2011'den bu yana Suriye rejimi, herhangi bir denetim veya hesap verme zorunluluğu olmaksızın mülklere el koymasına olanak tanıyan bir dizi kanun ve kararname çıkardı. Bunlar, temelde Faydalı Suriye bölgelerindeki yerinden edilmiş nüfusu hedef almaktadır. Bu yasalar, arazi ve mülklerin yasal sahiplerini aynı sistemle değiştirerek zeminde yeni bir gerçeklik kurmayı amaçlamaktadır. Daha sonra tapular, sadık olduğunu düşünülen gruplara veya yerli nüfusun zorla göç ettirilmesine katılan yabancı milislere dağıtılmaktadır.

Bu kanun ve mevzuatlar, Suriye rejimine karşı protestolara sahne olan bölgelerin "yeniden imarı ve yeniden düzenlenmesi" perdesi altında geçirildi. En iyi bilinen örnekler arasında, Marota City projesi inşası bahanesiyle sakinleri 2012 tarihli 66 sayılı Kararname uyarınca mülklerinden mahrum bırakılan Mezze ve Kefer Suse bostanları ve Daraya, el-Kadem ve el-Kanavat gibi bölgeler yer almaktadır. Bu bölgeler, Şam'ın toplam yüzölçümünün yaklaşık %10'unu kaplamaktadır. Bu bölge sakinleri, ⁵mülklerine eşdeğer herhangi bir tazminat almadan, hatta el konulan konutun yerine herhangi bir barınma verilmeden, mülklerine el

---

⁴Uluslararası Af Örgütü, Kasım 2020 Suriye: Binlerce İnsanı Zorla Yerinden Etmeye Yönelik "Teslim ol ya da Açlıktan öl" Stratejisi, İnsanlığa Karşı Suçları Arttırıyor. <https://www.amnesty.org/ar/latest/news/2017/11/syria-surrender-or-starve-strategy-displacing-thousands-amounts-to-crimes-against-humanity/>

⁵ Suriye'de Yeni Mülkiyet Yasası, HRW, Mayıs 2018 <https://www.hrw.org/ar/news/2018/05/29/318436>

konulmasına maruz kaldı⁶⁷⁸. Bunu, Suriye genelindeki bölgelerin "planlama alanı" olarak sınıflandırılması için herhangi bir kriter, hatta tanımlanması için bir zaman çizelgesi olmaksızın yeniden inşa edilmesi için "planlı alanlar" oluşturulmasına izin veren 2018 tarihli 10 sayılı kararname izledi. Kararname ayrıca yerel makamlara, mülk sahiplerinden, bölgeyi planlama alanı olarak belirledikten sonraki 45 gün içinde kayıt yaptırmalarını talep etme hakkı verdi. Gelmezlerse (bu kişilerin büyük çoğunluğu zorla yerinden edilmeleri nedeniyle bunu yapamıyor) sahiplik kanıtını sunmaları için 30 gün daha verilir. Aksi takdirde, Suriye rejimi, temyiz veya tazminat imkanı olmaksızın mallarına el koyacaktır.

Böylece, 2011'den bu yana Suriye rejimi, herhangi bir denetim veya hesap verme zorunluluğu olmaksızın mülklere el koymasına olanak tanıyan bir dizi kanun ve kararname kabul etmiştir. Esad'ın gözündeki Faydalı Suriye bölgelerinden yerinden edilmiş nüfusu hedef almaktadır. Bu yasalar, arazi ve mülklerin yasal sahiplerini aynı sistemle değiştirerek zeminde yeni bir gerçeklik kurmayı amaçlamaktadır. Böylece tapular, sadık olduğunu düşünülen gruplara veya asıl sakinlerin zorla göç ettirilme operasyonuna katılan yabancı milislere dağıtılmaktadır.

Bunun en son örneği Maaret en-Numan⁹ ve Hama¹⁰'dır. Suriye rejimine muhalif olarak görülen yerinden edilmiş kişilere ait ev ve tarım arazileri açık artırmaya çıkarıldı. Arsa ve gayrimenkuller cüzi fiyatlarla satıldı. Başlıca müşteriler, İdlib'e yönelik son saldırıya katılan İranlı milislerin üyeleri¹¹.

---

⁶ Decree 66 and the Impact of its National Expansion, Mar 7, 2018 by Joseph Daher
<https://www.atlanticcouncil.org/blogs/syriasource/decreed-66-and-the-impact-of-its-national-expansion/>

⁷"Hayalet Evler": 66 Sayılı Kararname Vaatlerinden Cayarak Suriyeli Aileleri Yerinden Ediyor, Daraj, 11 Mart 2020
<https://daraj.com/40886/>

⁸ Evlerinden tahliye edildikten sonra "el-Mezze ve Kefer Suse" sakinleri rejimden alternatif konut talep ediyor! 31 Mayıs 2020
<https://bit.ly/35vfcNr>

⁹ <https://twitter.com/Freedomsham2011/status/1319269981821964288?s=20>

¹⁰ Suriye: Hama'da Muhaliflerin Mallarına El Konulması ve Gayrimenkul İşlemlerinin Kısıtlanması, Hakikat ve Adalet için Suriyeliler, Mart 2109
<https://stj-sy.org/ar/1229/>, <https://bit.ly/3kutaFE>

¹¹ Hama'da Gayrimenkullere El Koyma Operasyonları: Suriye Rejiminin Yerinden Edilmeyi Güçlendirme Niyeti,
<https://bit.ly/33z16Nf> , <https://syacd.org>

Mülkiyet Belgelerinin İmhası

2011 yılından bu yana Suriye rejim güçleri ve bağlantılı milisler birçok yerde sivil (nüfus) ve emlak kayıtlarını hedef almaktan çekinmediler. Bunun en önemli örneklerinden biri 2013 yılında Humus'taki tapu sicilinin hedef alınmasıdır¹².

Yasalar ve kararnamelerle eşlik eden bu tarz saldırılar, yerinden edilmişlerin yıkılan mülklerini ispat etmelerini oldukça zorlaştırmasına yardımcı olmuştur. Böylece Suriye rejimi, çoğu Sünni Müslüman olan asıl sahipleri mülksüzleştirerek kendisine olan sadakatlerinin karşılığı olarak çoğunluğu başka demografik kökenlerden olan yeni sahiplere mülkleri vermiştir¹³¹⁴.

Yabancı Milislerin Vatandaşlığa Alınması

Suriye rejimi, birincil hedef olarak Faydalı Suriye için demografik değişim projesinde, kendisine sadakatsiz olarak baktığı insanların sayısını azalttığını hiçbir zaman gizlemedi. Bu kişilerin yerine kendisine sadık Afganistan, Irak ve Lübnan'dan rejim için savaşan ve ülke dışından olan diğer gruplar getirilmektedir¹⁵¹⁶.

Sünnilerin Esad yönetimine potansiyel bir tehdit olarak sınıflandırılmasından sonra Rejim, özellikle ana bölgelerdeki milis üyeleri ve ailelerinden yabancıları vatandaşlığa almak için hızlandırılmış bir sistem kullandı. Bu durum, şimdiye kadar Suriye'de hedeflenen bölgelerde Esad yanlısı Şii nüfusun sayısında önemli bir artışa yol açtı.

Ortadoğu Medya Araştırmaları Enstitüsü'nün internet sitesi, Suriye istihbaratı tarafından ortaya konan İranlı milislerin vatandaşlığa kabul kararlarının görüntülerini yayınladı¹⁷. Ayrıca, kendilerine Suriye kimlik kartı

---

¹² Deyrizor da dahil olmak üzere Suriye'nin başka yerlerinde mülkiyet sicillerinin benzer şekilde imha edildiğine dair işaretler var. Ancak bu bilgilerin doğru bir dokümantasyonuna ulaşmak çok zordur.

¹³ Weaponization of the Land and Property Rights system in the Syrian civil war: facilitating restitution?, Journal of Intervention and State building, by Jon D. Unruh, Mar 16 2016
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/17502977.2016.1158527>

¹⁴ Humus'ta Tapu Sicilinin Yakılması, El Cezire Raporu, Temmuz 2013
<https://www.youtube.com/watch?v=MXz8lqDA1DI>

¹⁵ Recruited by Iran to Fight for Syrian Regime, Young Afghans Bring Home Cash and Scars, Washington Post, By Pamela Constable, July 29, 2018,
https://www.washingtonpost.com/world/asia_pacific/recruited-by-iran-to-fight-for-syrian-regime-young-afghans-bring-home-cash-and-scars/2018/07/29/ecf9e34c-64e0-11e8-81ca-bb14593acaa6_story.html

¹⁶ Iraqi Shiite Foreign Fighters on the Rise Again in Syria , Washington institute , *Phillip Smyth*, May 29, 2015,
<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/iraqi-shiite-foreign-fighters-on-the-rise-again-in-syria>

¹⁷ Anti-Syrian Regime Websites: Regime Granting Citizenship To Millions Of Iranians, Hizbullah Operatives To Change Country's Demographics From Sunni To Shi'ite Majority, Conceal The Fighters' Presence In Syria, Memri,

verilen İranlı kişilerin adlarının bulunduğu bir liste Suriye Devlet Başkanı Özel Ofisi tarafından yayınlandı. Mayıs 2018'de Lübnan gazetesi an-Nahar, gazeteci Ahmed Ayyaş'ın Suriye Devlet Başkanı'nın "yaklaşık iki milyon İranlı'ya, İran Devrim Muhafızları'nın aileleriyle birlikte milis üyelerine ve aynı şekilde Hizbullah üyelerine Suriye kimlik kartı verdiğini" diplomatik kaynaklardan aktardığı bir makalesini yayınladı. Suriye rejiminin hizmetleri sadece Suriye vatandaşlığı vermekle kalmadı. Bilakis daha önceden asıl sakinlerinden tahliye edilmiş Guta, Şam Kırsalı, Hama, Humus'a yerleşmeleri için onlara yardım etti¹⁸.

Demografik Değişimin Uzun Vadeli Etkisi

Suriye rejiminin kontrolü altındaki bölgelerde bilgilerin hassasiyeti ve güvenlik koşulları nedeniyle, Suriye rejiminin politikasının demografik değişim üzerindeki gerçek etkisini gösterecek güvenilir güncel istatistikler elde etmek çok zordur. Ancak Kral Faysal İslami Çalışmalar ve Araştırmalar Enstitüsü¹⁹, Esad rejiminin Faydalı Suriye'sindeki demografik değişim sürecinin gelişmiş dinamiklerini göstermek için 2011 nüfus sayımı ve 2016 araştırmalarını karşılaştıran verileri topladığı bir rapor yayınladı. Rapor, bu bölgelerdeki Sünni Müslümanların sayısının yaklaşık 3 milyon azaldığını, aynı zamanda Şiilerin sayısının ise yaklaşık bir milyon arttığını göstermektedir. Ancak bu istatistikler, 2016'dan 2020'nin sonuna kadar Suriye genelinde meydana gelen yerinden edilmenin etkisini yansıtmamaktadır. Bu demografik değişimlerin uzun vadeli etkisi de gösterilmemiştir.

November 21, 2018 ,https://www.memri.org/reports/syrian-regime-granting-citizenship-to-iranians-hizbullah-operatives#_ednref1

¹⁸ A.g.k

¹⁹ "Useful Syria" and Demographic Changes in Syria , King Faisal Center for Research and Islamic Studies, 2016. <https://kfcris.com/pdf/5e43a7813784133606d70cc8b52d433b5909a9623e8c2.pdf>

Yıl	Nüfus Grubu	Tartus	Lazkiye	Hama	Humus	Şam kırsalı	Şam	Toplam	Yüzdeler Oranlar
	Sünni müslümanlar	140	372	1093	1154	2460	1583	6802	%69
	Aleviler	550	580	274	455	114	82	2055	%21
	Şiiler	0	2	2	38	26	24	92	%1
2011 Yılı Nüfusu	İsmaililer	58	2	168	3	3	2	236	%2
	Dürziler	0	0	0	0	94	5	99	%1
	Hristiyanlar	49	52	91	153	139	58	542	%6
Toplam		797	1008	1628	1803	2836	1754	9826	%100
	Sünni Müslümanlar	101	221	757	221	783	1867	3950	%52
	Aleviler	501	532	234	394	97	85	1843	%24
	Şiiler	40	40	16	299	350	271	1016	%13
2016 Yılı Nüfusu	İsmaililer	60	2	154	3	3	2	224	%3
	Dürziler	0	0	0	0	82	5	87	%1
	Hristiyanlar	49	55	82	135	122	62	505	%7
Toplam		751	850	1243	1052	1437	2292	7625	%100

Tablo Numarası 1 (Tüm sayılar binliktir).

Demografik değişim sadece sayılar ve istatistiklerle değil, aynı zamanda insanları evlerini terk etmeye ve oradan uzak durmaya zorladıkları yerinden edilme yöntemleri ve beraberindeki şoklarla da ilgilidir. Bu politika, asıl sakinlerin doğdukları yerde yabancı olduklarını hissettikleri yeni bir gerçeklik yarattı. Belirli gruplar üzerinde ekonomik ve sosyal baskılar uygulanırken, aynı zamanda demografik alternatif olarak yerleşik diğer gruplara üstünlük tanınması sayıların yansıtamayacağı bir demografik değişim unsuru oluşturmaktadır.

Rejim politikasının demografik değişim üzerindeki etkisinin daha güncel bir tablosunu elde etmek amacıyla ve demografik gerçekliği görmek için Halep, Humus, el Kuseyr, Deyrizor, Selimiye ve Daraya'dan insanlarla röportajlar yoluyla Suriye'deki birkaç topluluğun profilini çıkarmaya çalıştık. Bu kişiler, Suriye rejiminin güvenlik servisleri tarafından kontrol edilen bölgelerde yaşadıkları için sıkı anonim katılım koşulları altında görüşlerini ifade etmeye hazırdılar.

M.H, Suriye'nin Rejim kontrolü altındaki çeşitli bölgelerini ziyaret etmesine olanak tanıyan bir insani yardım örgütünde çalışmaktadır. Kendisi Halep ilinin demografik yapısında büyük bir değişime işaret ederek şunları ifade etti: "Şehirde Şiiiler yoktu. Şiiiler yalnızca Halep'in kuzey kırsalında Şii çoğunluğa sahip olan Nubl ve el Zehra adlı iki köyle sınırlıydı. Ayrıca şehrin içinde, Hüseyin'in Türbesi olarak adlandırılan yabancı Şii hacıların uğrak yeri olan bir türbe vardı. Halep'in 2016'da Suriye rejim güçlerinin eline geçmesinin ardından, Halep'in doğusu, vatandaşlarından yoksun bir hayalet şehre dönüştü. Asıl sakinlerinden yalnızca çok azı kaldı. İnsan hemen şehrin hızlıca değişmeye başladığını fark edebildi. İdlib'den çıkan Fua ve Kefraya²⁰'nin Şii sakinleri, şehir içindeki Nayreb ve el Marjah bölgelerine yerleşti. Ayrıca Nubl ve el Zehra bölgeleri civarına yerleştirildiler. Şehrin içinde, Suriyeli ve yabancı Şiiiler Meşhed bölgesine (Hüseyin'in Türbesi) yerleştirildi. Çok sayıda yerinden edilmiş yerliye, geri dönemedikleri için mülklerini çok düşük fiyatlarla sattırılmakta ve şehirde bulunan türbenin etrafındaki konutlar, çoğunlukla yabancı Şiiilere veya rejim yanlısı Suriyelilere tahsis edilmektedir." M.H şöyle diyerek devam etti:

İran Savunma Bakanı Amir Hatami Eski Halep'te, 2018, Kaynak: Fars Haber Ajansı.

²⁰ Syrian rebels, Iran reach deal to evacuate villages, 2016, <https://uk.reuters.com/article/instant-article/idUKKBN1K72F1>

"Halep'in doğu kırsalından Deyrizor'a kadar birçok Sünni aile ve aşiret Şii mezhebine geçerek Bakır Tugayı gibi İran destekli askeri tugaylara katıldı. Daha önce IŞİD'le ittifak yapanlar ise İran'ın himayesinde uzlaşmalara katılarak, Suriye rejimi bu bölgeleri kontrol altına aldıktan sonra Şii mezhebine geçmek için destek almaya, eğitime ve dini toplantılara katılmaya başladı. 2011'den önce neredeyse tamamen Sünniler tarafından iskan edilen Halep'in güney kırsalında da durum böyledir. Şimdi ise İran destekli Şii güçleri için bir merkez haline geldi. el Sefira ve el Zehebiye gibi bölgelerde hegemonya, Şii milisler ve ailelerine ait oldu. Yabancı milisler tarafından gerçekleştirilen son askeri operasyon sırasında sınır dışı edilen yerli nüfusun neredeyse tamamen yerini almalarının ardından Tel el Daman, el Vadi ve el Hadra sadece Afganlar ve Iraklılar için ayrılmış bölgeler haline geldi." M.H İran'ın, kontrolü altındaki bölgelerde sosyal, askeri ve ekonomik kontrolü sağlamaştırma çabalarının etkisi hakkında daha önce bildirilen bilgileri de doğruladı²¹.

Suriye'deki Hristiyan topluluğu da kitlesel göçten muzdaripti. Kökleri 2011 öncesine ve Beşar Esad yönetimine kadar uzanırken, sistematik bir yerinden edilme politika modeli açıkça görülmektedir. Halepli bir avukat olan İbrahim Meleki şu şekilde ifade etmektedir: "Ben Halep çocuğuyum. Orada avukat olarak çalıştım. Hristiyanları ve genel olarak Suriyelileri ilgilendiren birçok davada bulundum. Hafız Esad iktidara geldiğinde, biz Hristiyanlar Halep'teki Hristiyan topluluğa karşı sistematik bir demografik değişim politikası olduğunu hissetmiyorduk. Ancak güvenlik servisleri aracılığıyla ekonomik baskıda bir artış ve bir tür ideolojik ve siyasi baskı yaşadık. Bu baskılar nedeniyle Suriyeli Hristiyanlar göç etmeye başladılar. Onların çoğu Halep'te tüccar, sanayici ve sermaye sahipleriydi. Esad rejimi, özellikle kendisine sadık bir tüccar sınıfı oluşturmaya başladı. Bu nedenle Halep'teki güvenlik servisleri, Hristiyan tüccar ve sanayicilerden gayri resmi telif haracı almaya çalıştı." Suriye hükümetinin, özellikle Suriye'nin ekonomik ve sanayi başkenti olan Halep şehrinde geçim kaynakları giderek kısıtlanan Hristiyanları, göçe zorlamak için uzun vadeli bir stratejide ekonomik araçları kullandığını söyleyebiliriz.

Meleki şu sözleri de ekledi: "Suriye rejimi otoriter ve totaliter bir yapıya sahiptir. Geleneksel anlamda bir devlet de değildir. Devlet, Halep'teki birçok Hristiyanı işlerini tasfiye etmeye ve Avrupa'ya göç etmeye

---

²¹ Iran's Long Shadow in Syria, political violence at a glance, May 9 2019, <https://politicalviolenceataglance.org/2019/05/09/irans-long-shadow-in-syria/>

zorladı. Bu sadece Hristiyanlar için de geçerli değildi. Örneğin Hafız Esad rejimi güvenlik güçleri aracılığıyla Haseke'deki Süryanilere benzer baskılar uygulamıştır. Bu durum, Esad rejimi altında artan sıkıntılar nedeniyle özellikle gençler olmak üzere Süryanileri göç etmeye, evlerini ve topraklarını terk etmeye zorladı. Devrimin patlak vermesinden sonra, Suriye halkının çoğu gibi Suriyeli Hristiyanlar da etkilendi. Evlerini ve mallarını terk edip kaçmak zorunda kaldılar. Fakat Suriye rejimini destekleyenlerin kalmasına izin verilmişti. Öte yansdan devrimden sonra rejimin Suriye'de Suriyeli Hristiyan topluluğuna karşı uyguladığı demografik değişim politikasından bahsedebileceğimizi düşünüyorum. Bunun en belirgin örnekleri arasında, Humus'taki askeri operasyonların sona ermesinden sonra halkın oraya geri dönmeye çalıştığı Humus'ta yer alan el Hamidiye gibi bölgeler bulunmaktadır. Nitekim güvenlik güçleri Hristiyan halkın geri dönüşünü engellemiş ve Şam'daki Hristiyan nüfusuyla bilinen Bab Tuma ve Bab Şarki kentinde halkın mülkü, İranlılar tarafından korkutma politikaları sonucunda çok ucuz fiyatlarla satın alınmıştır. Bu durum onları çok düşük fiyatlarla satmak zorunda bıraktı. Bu bölge, demografik olarak İranlıların ve milislerinin egemenliği bakımından dikkate değer bir değişime tanık oldu".

Meleki, Suriye'nin aynı politikalardan muzdarip diğer bölgelerine de atıfta bulundu. Petrol kuyuları bakımından zengin olan doğu bölgesinde ise, bu politikanın bir kısmı devlet istihdamı yoluyla uygulandı. Suriye rejimi bölge sakinlerine iş vermedi. Bunun yerine, Suriye kıyı şeridinden büyük çoğunluğu Alevi olan insanları bu bölgede istihdam etmek için getirdi. Peki neden binlerce kilometre öteden Suriyelileri getirerek bu işte uzman olan bölge halkına iş vermedi? Suriye kıyılarından getirilenlerin hepsinin rejime bağlı olduğunu gördüğünüzde cevabı öğrenebilirsiniz. Bu, çok sayıda Hristiyan gencin göç etmesine neden oldu. Rümeylan bölgesi bu politikanın etkisinin en belirgin örneğidir".

Meleki sözlerini şu ifadeyle sonlandırdı: "Esad rejiminin yaptığı demografik değişimin din temelli olmadığına inanıyorum. Bilakis kendi destek toplumu Faydalı Suriye'yi inşa etmek için yöneticiye siyasi bağlılık ve sadakat temellidir." Rejim, her ırktan ve dinden Suriye halkına karşı demografik değişim politikası uygulamış, despotizmi ve Suriyelileri katletmesinde fark gözetmemiştir. Sayın İbrahim son olarak, "Suriyelileri mülklerine ve topraklarına sahip çıkmaya, belgelerini saklamaya ve geçici olarak göç etmek zorunda kalsalar dahi onlardan vazgeçmemeye çağırıyorum. Bu faşist rejim biter bitmez dönüş hakkımıza sınıksız sarılmamızdır. Kim Esad'ın Suriye kanına dayalı yönetiminin devam edebileceğini sanıyorsa hayal görüyor" dedi.

"Suriyelilerin devrimin başkenti olarak adlandırdıkları Humus'a gelince, kuşatma, açlık, öldürme ve muhaliflerin kontrolündeki bölgelerin rastgele bombalanması sonucu Sünni Müslüman nüfusunun çoğu

oradan zorunlu olarak göç etti. Orada Sünni topluluğun çok küçük bir kısmı kaldı." S.Adevam ederek, "Humus Esad güçlerinin eline geçer geçmez, ezici bir çoğunlukla Suriye rejiminin yanında yer alan Aleviler, halk devriminden önce yaşadıkları el Nuzhe ve el Vadi gibi bölgelerini ve mahallelerini terk etmeye başladı. Diğerleri için Abbasiyyin, Bab Dureyb, Baba Amr ve Keremi Zeytun gibi asıl sakinlerinin yerinden edildiği bölgeler taşınılacak altın değerinde bölgelerdi; özellikle de Eski Humus'ta boş evler işgal edilmişti."

Humus, rejim güçleri tarafından kuşatmanın ardından yıkım, 2014, Kaynak: Sergey Ponomarev - Rus fotoğrafçı.

S.A, "Gitmeyerek orada kalan Humuslular, kendilerinin ve atalarının yaşadığı şehirde yabancı olduklarını hissediyorlar. Suriye rejiminin propagandası aynı zamanda 'tüm Suriyeliler için eşitlikten' bahsederken, sadece Alevi ve Şii topluluklarla çalışan el Bostan ve Ehl'u Şam gibi sivil kuruluşlar aracılığıyla çok sayıda yabancıların şehre gelişini kolaylaştırıyor." dedi.

Humus'un güney kırsalına gelince, Hizbullah'ın Suriye'ye açılan kapısı ve ülkedeki operasyonları için bir başlangıç noktası kabul edilen el Kusayr, Suriye rejiminin müttefiklerinin demografik değişim politikasına katılımının bariz bir örneğidir.

Al-Qusayr bugün yerinden edilmiş kişilerin erişimi olmayan bir Hizbullah üssü, 2015, Kaynak: Almayadeen TV

Kusayr, bazı Hristiyanların ve az sayıda Alevi varlığı ile Sünnilerin çoğunluğunun yaşadığı bir şehir olmasıyla ünlüdür. Etrafı çeşitli Şii, Alevi ve Sünni nüfusun yaşadığı çok sayıda küçük köyle çevrilidir. 2013'ün Haziran ayında Suriye güçleri, çok şiddetli bir askeri hareketin ardından Hizbullah'ın desteğiyle kentin kontrolünü ele geçirdi. Şehrin tüm sakinlerini evlerini terk ederek Lübnan ve İdlib'e kaçmaya zorladı. Hizbullah güçlerinin girişinden günler önce kaçan ve Kusayr'da ikamet eden Suriye Kardeşlik Sosyalleşme ve Yardımlaşma Derneği üyesi A.A şöyle devam etti:

"Hizbullah şehri kontrol altına aldığı anda güçleri, insanların geri dönme ihtimalini ortadan kaldırmak için derhal şehirdeki, özellikle kuzey mahalledeki evleri yıkmaya, ağaçları kesmeye ve tarım alanlarını yakmaya başladı. Buna paralel olarak, içinde yaşadıkları aşırı yoksulluktan yararlanarak onları -özellikle Lübnan Arsal Dağları'na kaçanları- mülklerini satmaya ikna etmek için Kusayr'dan yerinden edilenler arasına ajanlarını yolladılar. Gerçekten de, çok düşük bir fiyata çok sayıda gayrimenkul satın alabildiler. Bunları, el Debabiye, el Burhani, el Sakarca, Huveyk, el Mısıriye, el Akrebiye ve Safsafa gibi komşu köylerden Lübnan vatandaşlığına sahip Suriyeli Şiiilerin adına kaydettiler."

A.A, "En tehlikeli şey, Hizbullah'ın Kusayr kentindeki ve kırsalındaki tarım arazilerini afyon yetiştirme arazilerine dönüştürmesi, sınırın Lübnan tarafındaki Kasr ve Hermel gibi Şii köylerini Suriye tarafına bağlaması ve Lübnan Şiiilerinden ve Suriye Şiiilerinden yeni yerleşimciler getirerek onları sakinlerinin kovulduğu Sünni köylerine yerleştirmesidir. Böylece iki ülke arasındaki sınır adeta ortadan kalkacaktır. Bugün

bu hat, Hizbullah'ın Suriye ile Lübnan arasındaki kaçakçılık kapısı ve afyon ekimi için önemli bir merkezi haline gelmiştir. Ancak rejime yakın olan ve rejim yetkililerinin isimleri üzerinde güvenlik kontrolü yapmasından sonra Hizbullah'ın onayladığı kişiler, Kusayr'a geri dönebilir." dedi.

Diğer alanlara bakıldığında Deyrizor'da siyasi bir aktivist olan A.Y Bey, "Doğu bölgesine gelince, Suriye rejimi ve İranlı milislerin başını çektiği müttefikleri, IŞİD ve son olarak Suriye Demokratik Güçleri yüzünden Deyrizor halkı çeşitli bakımlardan zorla yerinden edilmek zorunda kaldı. Bu taraflardan biri tarafından yürütülen her yerinden edilme sürecine, ideolojisi ve ittifakları doğrultusunda demografik yapıyı değiştirmeyi amaçlayan bir diğer demografik değişim politikası eşlik etti. Her aşamada daha da kötüleşmeden muzdarip olan Deyrizor şehrinin sakinleri için yerinden edilme daha da kalıcı bir hal aldı.

Suriye rejim güçleri Fırat Nehri'nin güneydoğu kıyısını kontrol altına aldığı anda, İran'dan Irak ve Suriye üzerinden Lübnan'a coğrafi bir bağlantı kurmak için şehrin demografik yapısı, Suriye rejiminin bölgenin Alevi ve Şiiilerin yaşadığı hattın bir parçası olması vizyonuna göre zorla değiştirildi." sözlerine yer verdi. Yine A.Y, sözlerine şu şekilde devam etti: "Bölgedeki herkes tarafından bilinen demografik yapıyı değiştirme planlarıyla İran varlığının güçlendirilmesinin yanı sıra güvenlik durumunun kötüleşmesi, işsizliğin yayılması ve altyapının çökmesi nedeniyle Sünniler şehri terk ederek kırsal kısma gitmiştir. Örneğin, Deyrizor'un doğu kırsalındaki Ebu Kemal şehrinde ofis açan Cihadul Bina adlı bir İran örgütü bulunmaktadır. Tek amacı, Esad güçleri ve İranlı milislerin ev satın alımını kolaylaştırmak ve evleri yeniden inşa etmektir. Bu gibi kuruluşlar, evlerine dönme niyetlerini ifade eden yerinden edilmişlerin, herhangi bir yardım veya dönüş garantisinin bir şekilde Şiiliğe geçişle bağlantılı olmasını talep etmektedir."

Suriye rejiminin Şam kırsalındaki demografik değişim politikasının çarpıcı örneklerinden biri de Suriye rejiminin ve Rusya'nın, Suriye'nin başka yerlerinde olduğu gibi, bir çözüm veya uzlaşma anlaşması yoluyla kendilerine dayatılan kuşatmayı sona erdirmeyi reddettiği Darayya şehridir. Ancak Darayya'da kuşatılanların hepsinin ya Şam kırsalındaki Kisve şehrine ya da Suriye rejim güçlerinin kontrolü dışındaki bölgelere gitmesi konusunda ısrar edilmiştir.

Suriye rejimi ile “uzlaşma anlaşması” kapsamında Deraya'dan kaçmak zorunda kalan siviller, 2016, Kaynak:

Reuters

Yaklaşık 255.000 nüfuslu bir şehir olan Darayya, başlangıçta şehrin güney kesiminde Sünnilerin çoğunluğu ve bazı Hristiyanların yaşadığı bir şehirdi. Darayya halkının yerinden edilmesi, Ağustos 2012'de meydana gelen korkunç bir katliamın ardından başladı²². Şehir halkı, helikopterleri havalandırarak silahsız sivillerin vurulmasına ve yoğun bir şekilde, ayırım gözetmeksizin bombalanması nedeniyle günlerce uyumadı. Ardından tanklar ve helikopterlerle desteklen Suriye rejim ordusu ve güvenlik güçleri, kenti işgal etti. Şehrin sakinlerine karşı misillemeler, ayırım gözetmeyen cinayetler ve toplu saha infazları başladı. Aile fertlerinin hepsine idam kararları uygulandı. Suriye ordusu evleri basarak aileleri tamamen tasfiye etti. Aralarında Sakka ailesi de bulunuyordu. Ancak bununla da yetinmediler: Cansız bedenleri parçaladılar. İnsan hakları, medya kuruluşları ve aileleri akrabalarını ya da arkadaşlarını tanımasınlar diye yaktılar. O günlerde meydana gelen en büyük katliam, Ebu Süleyman el Darani Camisi ve çevresinde yaşanan katliamıydı. Yakınlarda, komşu evlerden kaçan birçok sivilin saklandığı ve sığındığı bir sığınak vardı. Cesetleri üst üste yığılmış bir şekilde hepsi ölü bulundu. 19'u kadın, 3'ü çocuk olmak üzere 156 kişinin isimleri belgelendi. Bu manzaradan sonra, Suriye rejiminin güvenlik servisi vahşetinden korkan binlerce insan şehri terk etti.

²² Büyük Darayya Katliamı, Darayya Kenti Yerel Meclisi, 2012

<http://darayacouncil.org/index.php/%D8%AF%D8%A7%D8%B1%D9%8A%D8%A7-%D8%A7%D9%84%D8%AB%D9%88%D8%B1%D8%A9/%D9%85%D8%AC%D8%B2%D8%B1%D8%A9-%D8%AF%D8%A7%D8%B1%D9%8A%D8%A7-%D8%A7%D9%84%D9%83%D8%A8%D8%B1%D9%89.html>

Kuşatma altındaki kişilerden ve son ekibin bir parçası olarak Darayya'dan ayrılan M.R. bu durumu şöyle ifade etti: "İki aylık askeri harekattan sonra dört yıl süren kuşatma boyunca rejim güçleri, şehri kimsenin terk etmesini imkansız hale getiren bir kuşatma gerçekleştirdi. Rejim güçleri en ağır silahları kullandı. Şehrin geri kalan sakinleri kimyasal silahlarla ve varil bombaları ile bombalandı. Ancak halkı teslim olmaya ikna edemediler. Yakıp yıkma taktiği nedeniyle insanlar buna direnemedi ve müzakere sürecine girdiler. Müzakereciler, şehir sakinleri adına rejim güçleri ve Rusların şehirde kalması için bir uzlaşmaya varmaya çalıştı. Ancak Suriye rejimi bunu kesin bir şekilde reddetti. Sakinlerin artık iki seçeneği vardı: Ya şehirde kalacak ve imha edilecekler ya da İdlib'e veya Kisve şehrine gideceklerdi.

Yerinden edildikten sonra kimse Darayya'ya dönemedi. Suriye rejimi, çok katı koşullar dışında bölge sakinlerinin girmesini engellemektedir: Belediyeye kayıt yaptırıp, kişiler ve aile bireylerinin tüm bilgilerini ve tapularını içeren bir form ibraz etmeleri ve ardından adlarının devlet güvenlik servisine, rejimin Dördüncü Tümeni'ne, bir güvenlik kontrolü ve giriş onaylarının verilmesine ve bunların teslim edilmesini beklemeleri gerekmektedir. Bir kişiye onay verildiğinde ise belediyeden sadece güney girişinden yalnızca birkaç saatliğine girişine izin verilen bir kart alır. Birçok sakin, şehre girmek için verilerini iki yıldan fazla bir süre önce kaydetmiş olsa da henüz bir giriş izni alamadı.

Şu anda Darayya, Hava Kuvvetleri İstihbaratı ve Dördüncü Tümen'in kontrolü altındadır. Daha tehlikeli olan ise İranlı milislerinin ve Hizbullah'ın özellikle Seyyide Rukayye Türbesi civarında olan yoğun mevcudiyetidir. Bu Şii türbesi 2003 yılında rejim tarafından kurulmuştu. Darayya halkının tamamen ortadan kaldırılmasının nedeni de bu olabilir. Türbe İran tarafından genişletilerek şu an Şii kökenli yeni sakinlerin yerleştiği bir hac yeri olarak hizmet etmektedir. İran'ın Darayya'yı etki alanı içinde bir yer olarak yeniden şekillendirdiği açıktır." "Selimiye, Hama Valiliği'ndeki ana ilçelerden biridir. Nüfusun çoğunluğunu İsmaili topluluğu oluşturmaktadır. Hama'da Sünnilerin çoğunlukta olduğu bölgelerle aynı kaderi paylaşmazken, nüfusunun terör mağduru oluşuna ve yıkımına da tanık oldu. Hama'daki Sünni çoğunluklu bölgelerle aynı kaderi paylaşmazken, nüfusunun terörize ve zorla yerinden edilmesine tanık oldu. Böylece demografik yapısı da yeniden tasarlandı. Selimiye şehri, Suriye rejimine farklı bir zorluk teşkil etti. Çünkü biz İsmaililer bir azınlıyız. Rejim, azınlıkların koruyucusu olan bir imaj vermek istedi. Ancak yine de İsmaili topluluğuna güvenmiyor." İsmaili mezhebinden ve Selimiye şehrinin sakinlerinden olup zorla yerinden edilen R.R. bu sözleri serd ett. "Suriye rejiminin Selimiye'deki sistematığı, tüm şehri Şiilere dönüştürmek üzerine odaklanmıştı. Özellikle aralarındaki İsmaililer, İsmaililerin kendilerini Şii mezhebinin bir parçası olarak gördükleri gerçeğini kullanarak Şii mezhebine geçenlere ayrıcalıklar sundu. Bu politikaya kim karşı çıkarsa ya Esad güçleri tarafından tutuklandı ya da ekonomik ve sosyal olarak kısıtlanmalara maruz kaldı. İnsanlar ya tamamen

ortadan kaybolmak, şehirlerinin en düşük konumdaki vatandaşları olmak ya da giderek Suriye'den göç etmek zorunda kalmak arasında seçim yapmakla karşı karşıya kaldılar. Gözaltına alınan veya evini ve malını terk edenlerin yerine Şii milis üyeleri getirildi. Rejimin mezhep egemenliğini pekiştirmeyi ve barışçıl bir bölgeyi Şii bölgesine dönüştürmeyi amaçladığı açıktı."

Geri Dönüş Yolunda Engeller

Nitekim Suriye rejiminin zorla yerinden edilmeyi ayrımcı mevzuatla birleştiren politikaları ve rejim yanlısı grupların, sakinlerinin yerlerinden edildikleri bölgelere yeniden yerleştirilmesi yeni değildir. Bosna Hersek'te olduğu gibi, demografik değişimi kalıcı kılmak amacıyla sahada yeni gerçekleri şekillendirmeye yönelik benzer çabaları daha önce gördük. "Etnik temizlik²³" politikası, Sırp liderliği (ve diğerleri) tarafından, daha önce Bosnalı Müslümanların ve diğer etnik grupların kontrolü altındaki bölgelerde temiz ve sadık etnik alanlar yaratmak için kullanıldı. Bosna, Dağlık Karabağ ve başka yerlerde de durum böyleydi. Bu suç politikaları, bir ülkenin veya bölgenin demografik tablosunu yeniden çizmek için kullanılmıştır. Suriye'deki rejimin amacı, güvenlik kontrolünü bu bölgelere genişletmenin yanı sıra, düşman olarak gördüğü kişilerin yerinden edilmesini kalıcı kılmaktır. Bu nedenle, stratejinin ana unsurlarından biri, bu alanların asıl sakinlerinin kitlesel dönüşüne sürekli olarak daha yeni ve caydırıcı engeller yaratarak bu yeni gerçekliğin sağlanmasını sağlamasıdır.

Mültecilerin Geri Dönüşünün Engellenmesi

Suriye rejimi, Rusya'nın Suriyeli mültecilerin geri dönüşüne yönelik girişimlerine bir muhatap olarak görünmek istese de, söylemi ve siyasi eylemleri, yerinden edilenlere karşı yüksek derecede düşmanlığı gözler önüne sermektedir. Öyle ki rejim, siyasi süreçte bir içerik olarak mültecilerin geri dönüşünü hiçbir şekilde ima etmeyecek derecede geri dönmelerini istememektedir. Rusya, Hizbullah ve Lübnan Genel Güvenlik Servisi tarafından; "yerinden edilenlerin en azından bir kısmının geri döndüğünü" göstermek için halka açık mesajlar mesabesinde bulunan birçok resmi ve gayri resmi girişim varken Suriye rejimi, potansiyel geri dönenlerin sayısını ciddi şekilde sınırlamak için yeni engeller koymaya devam etmektedir. Bu taktik ve engellerden bazılarını sıralayacağız:

- Ön Güvenlik Onayı: Suriyelilerin menşe bölgelerine dönmelerine izin verilmesi için "giriş vizesi" almaya tüm ayrıntılarıyla eşdeğer bir prosedürdür. Örneğin, Lübnan'daki mülteciler ancak önce

---

²³ Genocide in Bosnia: The Policy of Ethnic Cleansing, Norman Cigar, 1995
<https://www.questia.com/library/3205447/genocide-in-bosnia-the-policy-of-ethnic-cleansing>

Suriye rejiminin güvenlik kollarından güvenlik onayı alarak geri dönebilirler. Bu da insanları rejimin emniyeti tarafından bir suçla itham edilme korkusuyla uzaklaşmaya ve bu adımı atmamaya sevk ediyor. Çünkü Suriye rejimi açısından Suriye'den ayrılmak başlı başına bir suç olarak görülmektedir.

- Birçok mültecide olduğu gibi özellikle şu an veya daha önce muhalefet bölgelerinden dönenler veya resmi belge ya da izin almadan ülkeyi terk edenlerden Esad kontrolündeki bölgelere dönmek isteyenlerin geri dönmek için "uzlaşma belgesi" imzalaması gerekmektedir. Bir kişinin geri dönmesine izin verilmeden önce ev sahibi ülkedeki Suriye büyükelçiliğine teslim etmesi gereken bu belge, oradan ayrılma nedenine bakılmaksızın "mevcut şartlar nedeniyle yasadışı yollardan ülkeyi terk eden Suriyelilerin durumunun ele alınması, askerlik ve diğer güvenlik sorunlarının çözülmesi" gibi konulardan bahsetmektedir. Belgenin imzalanması, ülkeyi terk etmek için yasanın ihlalinin kabul edilmesi demektir.
- Tutuklama: Suriye İnsan Hakları Ağı'na göre, geri dönenler sürekli tutuklanıyor ve bazıları zorla saklanıyor. Suriye rejim güçleri, aynı zaman diliminde geri dönenlerden işkence altında ölen 13 vakanın belgelenmesinin yanı sıra 2017'nin başından Mart 2019'a kadar asıl ikamet yerlerine dönen en az 1846 kişiyi tutukladı. Sadece açıklığa kavuşturmak için Suriye İnsan Hakları Ağı, Ağustos 2020'de Suriye'de en az 146 keyfi tutuklama vakası belgeledi²⁴. Önceki raporlarımız, geri dönenlerin tutuklama, zorla saklanma, zorunlu askerlik, baskı ve gasp ile tehdit edildiğini teyit etmektedir²⁵.
- Geri dönenlerin çoğu, menşe bölgelerine dönmelerine izin verilmek yerine geçici barınma ve kamplara transfer edilmektedir. Bu onları tekrar ülke içinde yerinden edilmiş yaparak rejimin güvenlik servisinin baskıcı eylemlerine maruz bırakmaktadır. Böylece geri dönüş, başka bir sığınma biçimi haline gelmektedir²⁶.

---

²⁴ Ağustos 2020'de Suriye'de 4'ü Çocuk Olmak Üzere En Az 146 Keyfi Tutuklama/Gözaltı Vakasının Belgelenmesi, Suriye İnsan Hakları Ağı, Eylül 2020 <https://sn4hr.org/arabic/2020/09/02/12638/>

²⁵Suriye Kardeşlik Sosyalleşme ve Yardımlaşma Derneği, Kasım 2019 İkilimde Kalmak: Esad Kontrolündeki Bölgelere Geri Dönmek Zorunda Kalan Suriyelilerin Motivasyonları ve Deneyimleri <https://syacd.org/ar/between-hammer-and-anvil/>

²⁶ Displaced Syrians forced to return to Assad-held areas from Rukban facing detention, torture, death, SACD, April 06 2019, <https://syacd.org/displaced-syrians-forced-to-return-to-assad-held-areas-from-rukban-facing-detention-torture-death/>

Geri dönenlerin karşılaştıkları risklerle ilgili bilgiler, yerinden edilmiş kişilerin akrabalarına ve arkadaşlarına ulaşıyor. Bunun üzerine kendi geri dönüş kararlarını, kendilerinden önce gidenlerin deneyimlerine dayandırıyorlar. Dolayısıyla yukarıda açıklanan baskıcı eylemler, geri dönenlere yönelik olsa da, henüz geri dönmemiş olan yerinden edilmiş kişilerin büyük çoğunluğu için de caydırıcı olması amaçlanmaktadır.

Suriye'de Geri Kalan Tarafsız Nüfusun Bastırılması

Genellikle Rus vaatleriyle yapılan rejim ile muhalefetin kontrolündeki bölgeler arasında imzalanan sözde "uzlaşma anlaşmaları", formalite veya teorik olarak sivillerin evlerinde kalmalarına izin vermektedir. Ama aslında, kalıcı olarak zorunlu yerinden edilmenin başka bir yoludur. Bu anlaşmaya bağlı kalmaya karar veren azınlık en kötü baskılara, mahrumiyetlere ve zulme maruz kaldı. Bunlardan bazıları şu şekildedir:

- Kitlesele tutuklamalar, Dera ve Doğu Guta'dakiler ve Dera'dakiler gibi zorunlu askerlik uygulamaları. Dera'da tutuklamaların ve baskıların devam etmesi silahlı çatışmalara, uzlaşma anlaşmasının neredeyse tamamen çökmesine ve başka bölgelerde onlarca kişinin tutuklanıp cebri kaybolmasına yol açtı.
- İnsanların hasarlı evlerini onarmasını engellemek. Bu, özellikle muhalefet kontrolü altındaki Doğu Guta gibi rejimin geri aldığı bazı alanlar için geçerlidir. Bu, kısmi veya tam hasar göz önüne alındığında, bu evlerde ikamet etmeyi neredeyse imkansız hale getirmektedir.
- Elektrik hatları ve kara iletişim hatları gibi kamu hizmetlerinin kasıtlı olarak eski haline getirilmemesi.
- Darayya gibi belirli alanları sakinlere, ailelere ve geri dönenlere kapatmak.
- Silahlı muhalif gruplar tarafından kurulan tünelleri ve patlayıcı kalıntıları imha etme bahanesiyle bu bölgelerdeki binaların yıkımına devam edilmesi. İnsan Hakları İzleme Örgütü raporuna göre²⁷ uydu görüntüleri, ev yıkımlarının, buldozer ve ekskavatör gibi ağır makinelerle gerçekleştirildiğini belgelemektedir. Raporda, yıkılan binaların çoğunun gayet sağlam olduğu açıkça belirtildi. Belki de yerleşim olduğu ve hava saldırılarından zarar gördüğü için yıkılmamıştır. Ayrıca rejim medyası, Şam kırsalının ayrı bölgelerinde, özellikle Darayya'da - kontrolünün üzerinden iki yıldan fazla bir süre geçtikten sonra- "teröristlerin bıraktığı patlayıcı

²⁷Suriye: Geri Dönmesi Yasak Sakinler, İnsan Hakları İzleme Örgütü, Ekim 2018
<https://www.hrw.org/ar/news/2018/10/16/323347>

cihazları ve mühimmatı patlatan mühendislik birimleri" hakkında düzenli olarak duyurular yayınlamaktadır²⁸.

Zaman Kapmaca

Rejimin izlediği stratejinin, demografik değişimi istikrara kavuşturmak ve sağlamlaştırmak için zaman kazanmaya çalıştığı açıktır. Mültecilerin geri dönüşünü ve haklarının geri verilmesini öngören herhangi bir anlamlı siyasi çözümün sürekli olarak ertelenmesinin ana nedenlerinden biri de budur. Bu strateji, yerinden edilmiş kişilerin başka bir yerde yeni bir hayata başlamalarını dikkate alarak geri dönmek isteyenlerin sayısını azaltmayı amaçlamaktadır. Sonuç olarak, insanların güvenli ve onurlu bir şekilde geri dönme hakkını güvence altına alacak kapsamlı bir anlaşmanın zamanı geldiğinde ve zaman geçtikçe geri dönme kararı almak daha da zorlaşacaktır. Suriye Kardeşlik Sosyalleşme ve Yardımlaşma Derneği'nin yürüttüğü "Biz Suriye'yiz" adlı çalışması, yerinden edilmede geçen zamanın, özellikle başka ülkelerde kök salan ve hayatlarını kuran mültecilerin herhangi bir kitlesel geri dönüş umudunda çok önemli bir yere sahip olduğunu ve sosyal bağlar üzerindeki etkisini doğrulamaktadır. Bu nedenle, zorla yerinden edilmiş kişilerin %84'ü yerinden edilmiş akraba ve tanıdıkların geri dönüşünü geri dönüş şartı olarak seçerken, mültecilerin sadece %59'u bunu şart koşturmuştur. Mültecilerin %34'ü ise bu noktanın geri dönüş şartları arasında olmadığını ifade etmiştir. Yukarıdaki hususlar, özellikle birçoğunun sosyal bağlarının kademeli olarak bozulmasında ve aile yapısının zayıflamasında, yerinden edilmenin mülteciler üzerindeki etkisini yansıtmaktadır. Bu, bizi göçün ve yerinden edilmenin sosyal etkilerini anlamada çok önemli bir noktaya getirmektedir. Rapor ayrıca, geri dönüş meselesinin bireysel düzeyde ele alınamadığı Suriye'de toplu dönüşün sağlanması için gerekli sosyal koşulların altını çizmektedir. Kapsamlı bir çözüm ve toplu, gönüllü, güvenli ve onurlu bir geri dönüş yoluyla ele alınmalıdır.

Yukarıdakilere ek olarak, Suriye rejimi tarafından yaratılan yeni demografik gerçeklik, özellikle yerinden edilmiş Suriyelilerin mülkiyet haklarının iadesi söz konusu olduğunda, herhangi bir anlaşmanın uygulanmasını geciktirmek için kullanılacaktır. Mülkiyet haklarını geri kazanmak için ayrımcı yasaları tersine çevirmek ve şu anda terk etmek zorunda kalanların evlerini işgal eden Esad yandaşları için alternatif konutlar bulmak için büyük çaba sarf edilmelidir. Ancak Bosna örneğinin gösterdiği gibi, yerinden edilmişlerin

---

²⁸ Şam Kırsalının Daraya Bölgesindeki Terörist Kalıntılarının Patlatılması, Suriye Savunma Bakanlığı, 2018
<http://www.mod.gov.sy/index.php?node=5642&nid=24292&First=0&Last=8906&CurrentPage=1&FD&TD&&ctr=655>

güvenlik ve haysiyet içinde geri dönme haklarını garanti eden siyasi bir çözümün uygulanması için güçlü uluslararası garantilerin bulunması halinde bu engeller kaldırılabilir.

Yerinden edilmiş kişilerin hakları ciddiye alınmalı ve gelecekteki siyasi çözümün merkezine yerleştirilmelidir. Suriyeliler tek bir kazanım karşılığında çok şey kaybettiler ve uzun süre acı çektiler. Bundan asla vazgeçmeyecekler ve her türlü çözümün temelinde "onurları" dikkate alınmalıdır. Şu anda sürmekte olan siyasi süreçlerin ele alınması, yerinden edilmiş kişilerin gönüllü ve onurlu bir şekilde geri dönüşü için güvenli bir ortam yaratılmasını göz önünde bulundurmadan ve bu konu ele alınmadan, seçimlerin yürütülmesi imkansızdır. Bu olmadan yeni bir anayasayı onaylamak mümkün de değildir ve yeniden yapılanma gerçekleşemez. Bu ortam olmadan düzenli bir geri dönüş ise mümkün değildir.

Böyle bir sözleşmede güvence altına alınan temel haklar, Mart 2011'den önceki mülkiyet haklarını ve kiralari iade etme ve geri alma hakkını içermelidir. Irk, siyasi yönelim, dini inanç veya diğer herhangi bir nedenle zulüm, baskı, ayrımcılık, yıldırma veya aşağılama riski olmaksızın güvenli ve onurlu bir şekilde geri dönme hakkını içermelidir. Herhangi bir organize geri dönüşten önce garanti edilmesi gereken diğer haklar, bunlarla sınırlı olmamak üzere şunları içermelidir: Suriye genelinde serbest dolaşım hakkı, engel veya herhangi bir yasaklanmış ayrımcılık biçimi olmaksızın mülkü değiştirme veya satma hakkı dahil dönüş yerini seçme hakkı, geçerli geri dönüş koşulları hakkında yeterli bilgi alma hakkı, güvenliğin olmadığı ağır koşullara veya normal bir yaşam için temel altyapıdan yoksun bölgelere geri dönmeyi reddetme hakkı.

Rejime isyan bahanesiyle tüm siyasi tutukluların ve tüm tutukluların serbest bırakılması da dahil olmak üzere bir dizi güven artırıcı önlemin yanı sıra savaş suçları ve insanlığa karşı suç iddialarını soruşturmak için bir hesap verebilirlik mekanizması kurulmalıdır. Birleşmiş Milletler organları tarafından ciddi suçların işlenmesiyle bağlantısı belgelenen yetkililerin ve güvenlik görevlilerinin görevden alınması, siyasi suçlarla ilgili veya siyasi eylem veya yerinden edilmeden kaynaklanan yargı takibi affı, geri dönenler için silahlı kuvvetlerde zorunlu askerlikten en az beş yıl muaf tutulma (ve bunu bir tercih meselesi haline getirme), yerinden edilenler kendilerini Suriye rejiminin cezaevlerindeki tutuklularla aynı hukuki durumda gördükleri için Suriyeli mültecilerin ve yerinden edilmiş kişilerin geri dönüşü için bir ön koşul olarak tutuklu sorununun çözülmesidir.

Siyasi bağlantıları nedeniyle Suriye vatandaşlarını mülklerinden ve evlerinden mahrum bırakan kanunların yanı sıra Suriye rejiminin son yıllarda çıkardığı ve kendisine siyasi muhalifleri takip ve tutuklama hakkı veren yasalar yürürlükten kaldırılmalıdır.

Suriye güvenlik servisleri, siyasi çözüme ve değiştirilen anayasal hükümlere bağlılıklarını ve bütünlüklerini garanti altına alacak şekilde yeniden yapılandırılmalıdır. Bu, Suriye halkına karşı işlenen suçlardan sorumlu güvenlik teşkilatlarının başkanlarının görevden alınmasını ve profesyonel bir güvenlik servisi oluşturmak için uluslararası denetim altında net bir yol haritasının geliştirilmesini içermektedir.

Bunlar, herhangi bir siyasi çözümün ana hükümlerinden sadece birkaçıdır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından geliştirilecek olan geri dönüş planı da dahil yukarıdakiler, diğer ayrıntılarla birlikte, yerinden edilme sorununa kapsamlı bir çözüm sağlamanın temelidir. Bu, en çok ihtiyaç duyanların düzenlenmesini ve önceliklerinin belirlenmesini, geri dönüşe izin verme koşullarının onaylanmasını, ev sahibi ülkelerle koordinasyonunu ve devletin, yeniden inşa imkanı olmaksızın malları tahrip olan veya malları üzerindeki hakları Mart 2011'den önceki gibi geri alınamayan kişilere tazminat ödeme yükümlülüğünün belirlenmesini içermektedir.

Ayrıca, kayıp şahısların aranması, güvenlik güçlerinin ve polisin davranışı ve ülkelerine geri gönderilme, yeniden inşa ve mülk iadesi için yardım dağıtımı gibi hassas ve zorlu konularla ilgilenmek için bazı ulusal makamlar tarafından uluslararası katılım ve denetime sahip bir dizi bağımsız kurumun kurulması gerekecektir.

Bu sadece başlangıçtır. Böyle bir anlaşmanın uygulanması, kaçınılmaz olarak Suriye devletinin reformuna tanık olacaktır. Ancak Şam'daki gayri muteber rejimin, onun Rus ve İranlı müttefiklerinin, birçok milisin ve diğer ülkelerin dahil olması nedeniyle, bu reform tasavvur bile edilememektedir. Rejim ve İran tarafından tasarlanan demografik değişimden ve ülkenin güvenlik ve ekonomik sektörlerine nüfuz eden Rus varlığının yerinden edilmesinden kaynaklanan geri dönüş çok uzak vadede görünebilir. Ancak, zorluğuna rağmen, tüm Suriyelilerin haklarını ve onurunu garanti altına alan gerçek ve sürdürülebilir bir siyasi çözüm için umut vermenin tek yolu budur.

Demografik değişimi tersine çevirmek kolay değildir. Ancak, yerinden edilmiş kişilerin düzenli bir şekilde geri dönüşlerini denetlemek ve uygulamak için bağımsız ve etkili mekanizmalar ve kurumlar kurulursa, etkisi

büyük ölçüde azalabilir. Suriye rejimi, ölümcül hayali Faydalı Suriye'yi korumak ümidiyle ülkenin tüm enerjisini ve imkanlarını bunun olmasını engellemek için harcamaktadır. Ancak gerçek şu ki, yerinden edilmiş on üç milyon Suriyeli onların kaderini belirleyecek tek güçtür.

Şu an araştırmamıza göre, doğru koşullar sağlanırsa dokuz milyondan fazla Suriyeli geri dönmeye hazırdır. Evlerini, kasabalarını ve ülkelerini geri alma kararlılıklarında sebat ederlerse, Esad'ın demografik değişimi yoluyla Faydalı Suriye yaratma girişimi sadece başarısız bir suç girişimi olacaktır.